

TÓTH BÉLA

Tiszajárás

XIX.

HÁZRÓL HÁZRA

Ebéd után köszönünk be a gyümölcsfákkal teli Tuli portára. Futószőlő a ház elején, s a léckerítéses udvarban faragó széken lovagol egy fakó bajuszú férfi. Enni, meg dolgozni lehet olyan jóízűen, ahogy ő röpitgeti maga körül valami fehér nyárfa forgácsait.

Amíg odaagyonistenelek neki, mindjárt meg is kérdezem tőle, hogy kell-e segítség, de a kezembe kaparintom vonókését, és ösztönös mozdulattal érdeklődöm ujjam bögyével a kés éle iránt. A kérdés tán azt is bizonyítja, hogy valami huzalmam akad a faidomító szerszámokhoz.

De ettől a válasz nem rekken el, az öreg, mintha várta volna, odamutat egy rakás tuskóra, hogy annak a hasogatása is ipara körébe tartozik. Mire akár aranyosságból nekihazakodtam volna a hasító ékekkel a munkának, előbukkan a házból Juhanka néne. Egyből Juliska nyakába pottyán, puszilódnak olyan zsobékolással, mint valami hetipiacos népek.

— De meg is emberedtél, kislányom, mióta nem láttalak — így szalad az első mondat —, van annak tán három esztendeje is, ha jól számolom.

Szép azért, hogy el nem feledkezel az egykori szomszédasszonyodról, noha halom, hogy igen magosra szaladt a csillagod. De hát mi járatban is vagytok erre — vesz szeme sugarába engem is, és tessékelné befelé a ház hűvösebe.

— Tiszát tapogató ember kíséretében járok, Juhanka néni. Érdeklí a gyógyító füveket ismerő ember. Gondoltam, Juhanka nénémnél jobban aztán e tájon senki nem szólhat azokról.

— Csak nincs valami baja az úrnak — csapja össze a kezét a néni, míg végig futtatja rajtam lenvirág kékségű szemét. De akkor már én kapom el a szavak labdáját.

— Születésemtől fogva bajban élő vagyok, de már abból fűből való főzet a hátralevő éveimben ki nem fűrészt. Hanem érdekel minden, ami a Tisza mentében mozog. A füvek, a velük való gyógyítás.

— De nem ebből akarja a kenyerét megkeresni? Mert száraz kenyérre, hideg vízre se futná belőle!

Kimegy ez is a használatból. Hála legyen a mennyben lakónak, ma mindenkit az állam orvosol. De hát nekem sok gyereke volt, meg a szomszédoknak. Akármi jajra nem szaladhatunk a doktorok elé. De pókhálót se raktunk már a sebeinkre. A ráolvasásban sem hittünk. Éltünk a füvekkel. Tanult emberek között ragadt rám az ismeretük, mertem használni a családom bajaira. Ugye én egy papnál csöpörödtem föl, azok tudták a füvekhez. De a révükön egy Nagy Kálmán nevű tudós tanár mellett is szaladoztam, mint kicsi leányka.

Szedtük, hordtuk, szárítottuk a hasznos növényeket. Kellett mellettük a szaladj ide, szaladj oda. Hanem én figyeltem is a szavukra. Nem titkolóztak. Ez a tanár később egy gépelményes irományát is nekem adta, a Nyírség címűt. A füvekről is

beszélgetett benne. Már nincs meg. Kölcsön kéregették erre, arra, s ahogy az szokott lenni, a végén lába kelt. Nincs meg. De elmondom, amit abból, meg a magam tapasztalásából tudok. Bár fogynak az üvegekben tárolt füveim.

A gyöngyvirág nem csak a kertekben, de a tölgyesekben is olyan gyakori, akár a salamonpecsét. A fákra vadkomló, iszalag kúszik, de alattuk virul a furcsa lepelbe burkolózó kontyvirág torzsája, a békabogyó, a fehér számoça, a gólyaorr, a lila és kék ibolyák, a sárga kankalin, a molyhos tüdőfű, az erdei nefelejcs, a harangvirág, a margaréta, a fodros bogáncs, az erdei saláta, a farkasalma, meg száz más, amit nem is tudnék egy szuszra elsorolni.

A sások fűvében gyűjtöttük a sárga homoki nőszirmot, a legyezőfű nagy fehér bugáit, az árkok partjain és legelőkön a molyhos, lila búzavirágot. Mifelénk az őszi kikerics sem csak réti virág, de bebújik a Tiszát követő galériaerdők fűzenyáras ligeteibe, míg meg nem fojtja a szeder meg a csalán. Sokszor azért még így is virulnak itt a liliomfélék változatai. A kutyatej is, meg az ernyős virágúak megteremnek. A pangó vizek tükrét nyár közepén belepi a békalencse zöld rétege, de alatta ott lebeg a bronzhínár, süllőhínár, tüskéhínár. Ezekből is gyűjtögettünk.

A fűz- meg a nyírligetek tisztásain susog a sás. A gyepet a sás a mocsári sűrű tippanfűvel lep el. Tavasszal virít az arany-sárga mocsári gólyahír, a boglárka. A kaszálókon a pitypang, ősszel a kakascímer, meg a tejoltásra jó galaj sárga virágai díszlenek.

Csak úgy megemlítem, hogy a valamikor gyakori árvalányhaj már leköltözött innét Debrecen tájára. Hanem a Tisza menti árterületek erdeinek hóvirágszerű tőzikéje még itt van meg minálunk a Nyírségben. Más vidékeken nem szeret, csak nálunk a sások sokfélesége, meg a farkasszőlő, a medvehagyma, a galambvirág, a színeváltó kutyatej, a sárga virágú árvacsalán, a csalánlevelű harangvirág, a tarka gyöngyperje. A ligeti bojtortján magas törzsű virága is csak a mi vidékünkön lakik.

Most aztán jól kicidicsekedtem magam, ugyi, nagyhirtelen! De úgy vagyok vele, hogy nem az ujjam végéből szopom a tudásomat, meg azt se akarnám, hogy a Juliska kíséretében levő kutatóban valami csalódást keltsék. És mondom is mindjárt, hogy a füvek használata messzi esik a babonáságtól. De gyógyító hatásuk régi tapasztalatokon alapulnak, amit sokszor az orvosok is elismernek. Mondok példákat.

A sárga liliom levele nyersen összemorzsolva sebek gyógyítására való. Az útifű főzeté feltört sebekre jó. Az ökörfarkkóró virágának és szárának teája ötvár ellen és fejsebre jó. A békabuzogány elhanyagolt sebet tisztít. A levendula olaja fejfájás ellen való. A farkasbogyó termése lyukas fogba téve megszünteti a fájdalmat. A Márialent erre bajusz- és hajnövesztőnek használták. A fekete nadálytő teáját itták szédüléses öregek. A kövirózsa olaja fülbántalmak ellen való, a szarkaláb vérzések ellen, a gilicetűsök vizelethajtó szer, a cserfán élősködő zúzmó tüdőbaj ellen.

A cickafüvet ha zölden összesodorják és orrlyukba tolják, az megindítja a vérzést. Ami nagyvérűeknek jobbat tesz, mint a piócázás.

Állatgyógyításra, hízásra hajtó szereink is voltak. Halálosak is. Ha egy elgonoszt kutyát kellett a másvilágra küldeni, hát volt rá szerünk. Ha őszi kikericsgyökeret itató vízbe dobtunk, attól elmúlt a szegény pára.

Valamikor úgy be voltam füvekkel bútorozva, hogy ötven üvegem sorakozott a kamrában. Ezek segedelmével neveltem én tizenegy gyerekeket, amelyik közül hét a fiú, négy a lány. Ha anya mondja, akkor magyarul sem kell, hogy egyhasiak. Mind a maga szárnyán jár, és unokám is annyi van már utánuk, mint amennyien ők maguk voltak. Sajnos a fiatalabbjait a szememmel sem láttam. Minden gyerekem széjjel van, kenyere után a világban. Szakmások. Ó, egy egész városi szolgáltató házat benépesítenének. Bádogos, szabó, suszter, gépész, zenész, miegyéb.

Ugye, idejében kezdtük. Én afféle pörnyevágó kis tizenhárom éves lányka voltam, amikor az uram fölkontyolt. Szabályosan. Pap tartotta fölénk a palástját. Amit csak azért mondok, mert nem kell már nekik az én orvosi fűvességem. A bolti veszik. Azon ott az utasítás. Az én utasításomra már nem ügyel senki. A segítő kezemre sem tartanak igényt. Nem kell az öreg? Pedig szeretnek. Nevem napjára

kapom tőlük az üdvözlőket. De azért látom az öregek sorsát. A rokonságban. Az uram testvére a fiával él. De az ottani megszólítása „vén gyalázatos”, a feleségéé „vén szipirtyó”. Pedig olyan összehúzóda élnek valamikori házuk kertjében levő kis kulipintyójukban, mint a téli vadgalambok egy fészken. Egy tányért nem csörrentenek. Kicsi udvari szemetekeken megpörölik azt a csipetnyi zupát, ami meleget kívánnak, elosonnak egy kis kenyérkéért, sóért, mert valami nyugdíj csörren a markukba. De nem tudnak az udvaron olyan lábujjhegyen kiillanni, hogy a menyük rájuk ne ölténé a nyelvét.

Hogy érzi magát a szegény öreg. A föld alá nem bújhat a maga akaratából. A ház, amiben a menyé pöffeszkedik, az öregek után való. Hát azok a madárral keltek, azzal feküdtek, annyit gebürccöltek. Az öreg szögverő kovács volt, amíg meg nem vakult. Búbájoztam én orvos füveimmel, de egy sem fogott rajta. A tűzi kovácsok, a kékszeműek megvakulnak. Akár a jó húzó lovak. A tűz előbb csak kifakítja a szem irisztét, aztán ha sokszor kifakul, egyszer úgy marad örökre. A nyári határok munkásainak is kifakul a szeme a tűző naptól, télen visszaszínesedik. De az öreg tűzi kovács szembogara nem tudott soha látóvá fiatalodni.

Gyanítom, hogy az örökség kicsisége miatt bántja a menyük őket. Mert a ház ott is annyi felé megy, hogy egy unokára majd csak egy pár bocskorba való szíj marad. De hát ezzel mérik az öreget. Nálunk annyi se jut! Nem is várják. Így nem esalatkoznak.

Juhanka néni olyan szépen csurgatta fehér fogai közül a mondatokat, bennem talpon állt a kívánság egyebekről is kifaggatni. De erre szónyi idő nem maradt, mert ahogy a gyógyfüves kamrából az udvarra léptünk, ott is három-négy ember áztatta már szép szavak patakzó vizében a lelke lábát. Épp egy nagydarab száraz ember mondja, jöttünkre se szakítja meg szavát.

— Fiatal korában, de erre már én is vélekszem, sokszor heteken át kékbén járatta apám anyámat. Mert úgy eldöngette, hogy annak hordta anyám a kékjét. Sok volt nálunk is a gyerek. Nem is egy bandábul valók. Mind éhes. Mindnek nem adhat. Ha a magahoztának adott, amazok kimarták a kezéből. Ha anyám közéjük csördített, akkor apámnak fájt, hogy az övét üti. Éltünk akkora zajjal, mint az első világháború. Igaz, ott ennyi száj előtt megállás nem lehetett. Ha éccaka, egy ágyon háltunk fene tudja hányan, álmában egy leesett a földre, anyám megébredt a zuhanásra, nem az volt a kérdése, hogy melyik esett le, hanem hányan.

Hajtották magukat meg minket. Kezünket, lábunkat kivérezte az élet. Jártunk magot szellőztetni, állatot legeltetni, acatolni. Télen az erdőkre, vizekre, nádasokra. Az Erzsébet-napi hóhullásban még mezítláb mentünk. Ha a jeges hó kidarabolta a lábunkat, arra ott volt az avas juhaggyú. Kentük. Hajnalban szánkából eresztett vízzel kimostuk szemünk tükréből a csipát, ingderékkel megtörülköztünk, láttunk. A gazda jó kutyája még karéjba kucorogva aludt a szakajtó kosárban, mi már zúgattuk a szelelő rostát. Az öreg gazda ott pipált mögöttünk. Kópött is róla akkorákat, mint egy-egy röpülni tanuló pacsirta...

Tuli Kálmán házigazdánk olyan ájtatosan hallgatja az ígéket, mintha sose halott volna efféléket. Lábát lógatja le a faragó székéről, nem szól, csak a mi tétlenkedésünkre, míg szemével huncutul odavág Juhanka néni felé.

— Megmutatta-e, a vén rücskös?

— Ojjé, kész gyógyászok lettünk — akartam aranyoskodni, de nem úgy csendült a szavam, ahogy vártam. Kicsit elhallgattak, de tán nem vették csúfolódásnak dicséretemet. Mert én nem gúnynak szántam. De ezen a szüneten hamar túlkerültünk, mert a fejünk felett az eperfán megszólalt a haris. Én ezt takarodónak vettem. Mondom, ha nem veszik tolakodásnak, akkor a mai találkozást kezdetnek véve, holnap a kelő nappal itt vagyok.

— Aztán miben lehetünk okosai magának? — érdeklődött Juhanka néni.

— A füveket elsoroltam, holnap sem tudom jobban. De azért, ha szeret nálunk lenni, jöjjön!

— Jövök, és arról kellene szót váltunk, hogy él a Tisza menti teknőfaragó-ember.

— Azt is lehet — mondta Tuli Kálmán. Meg is mutatom, nem csak lefetyelek róla. Éppen vár rám egyik gátórháznál néhány faderék.

Zoli féllábon állt a kapuzábénak dülve, piszkálta a fogát, úgy leshetett ránk világunta óta. Amíg fölmásztunk hozzá vacsorázni, köszönésképpen atyásan simogatta Julcsi haját. Csöndben voltunk, hallhattuk, hogy a padláson éppen tojik a pók. Nem is kotkodácsolt. Ők pedig beszélgettek. A szemükkel. Zoli meg Julcsi. Rájuk se nagyon pillantottam. Tudtam, ha ők a tekintetükkel is szót tudnak váltani, hát az már világnyelv. Mivel a leggazdagabb szókincsű nyelv sem tud olyan árnyaltsággal gondolatot váltani, mint a szemmel való beszéd.

Mire megbékéltünk a gyomrunkat mardosó éhfarkassal, hát a megbeszélés is befejeződhetett, mert Julcsi úgy szedelőzködött, ahogy diákmenzákon szokás. Összemarékolta kevés útikésztségét, elment.

Mindebből arra a következtetésre jutottam, hogy igen fejlett lehet a kapcsolatuk, de hogy ennek a garádicsnak melyik irányába lépegetnek, fölfelé, vagy éppen ereszkednek, ezt nem tudtam, de sejtettem, hogy hamarosan megtudom. Zoli, mintha erre várt volna, tőlem kívánja a gombolyag végét.

— Hol is hagytuk abba az este?

— A legizgalmasabb fordulatonál. Amikor otthonról is elszaladtál a lányod hapija miatt.

— Igen. Voltál te már így? Mint madár a drótcspadában. Forogtam körbe-körbe. Kifelé még hová mehettem volna? Fázok már odakint. Mintha takaró nélkül hálnék. Idebent meg, nézd, hogy felfordult körülöttem minden. Se haza, se otthon, se semmi. Tudom, hogy nem olyan nagy tralla ez. Sok embernek ég úgy a háza, hogy kifelé a füstje se látszik. Hanem ahogy menekülésre fogom a lábam meg a kézításkámat, hát a pucérkodó lányom szíve mégis megesett rajtam. Csak az apja vagyok. Még ilyen csillagövekre való távolélésem dacára is tán az apja. Ezért mégis közelebb hozzá, mint a két óra hosszája ismert ürgens.

Marasztalgatott. Hogy hónapok óta nem voltam otthon, hová szaladok. Kikísért az állomásra. Pírongatott. Hogy világjárt, olvasott ember létemre megszaladok egy ilyen esemény elől. Hát nem tudom, hogy manapság egyetlen fiú sem áll szóba egyetlen lánnyal sem, ha bele nem haraphat. Amelyik lány nem a kora szokásai szerint gondolkozik, az ülhet otthon mindennap. Szombaton, vasárnap is. Morzsolgathatja a rózsafüzért. Pedig a Miatyánkot sem tudja hozzá. A mai lánynak nehéz a sorsa. A fiúknak nagy a választékuk. Zsákbamacskát ki vesz? Nem bolondok. Kóstolgatnak. Így is menni a melléfogás! A válasz. Mi meg nem kérdezhétjük, na, hogy ízlett? Ez ízléstelen lenne. És gátlásaink vannak. A látszat ellenére. A fiúknak meg egy kóstolásra, kettőre, tízre ki sem alakul az elképzelésük. Bizonyosan másfelé is kóstolgatnak. Összekeveredik az ízlésük. És egy mai lánynak abban is nehéz a sorsa, hogy óvatosan fogja meg a hamar kereket oldó hapit. Ha körömmel kaputána, gyanús, ha lazán tartja, nem az övé. A fiúk hamar kelepcét szimmantanak. Nehéz nekünk is megtalálni azt az embert, akivel hosszabb távon el mernénk indulni. De az a mentalitás, hogy meglátni, megszeretni, nem ennek a korszaknak a gyakorlata. Mese! Az a lány, aki ezzel a fölfogással akar megélni, vessen magára.

— És — kérdeztem a lányomat — aki meg akar kóstolni, az jöhet mind?

— Amíg az igazi el nem érkezett! Rövid ám az élet. Sokat nem szabad lári-fárizni. Tíz, húsz alkalomból kiderül.

Ettől a beszédőtől még futósabb lettem. De a lány vigasztalt.

— Egyszer vagyunk fiatalok. Legalább emlékezhetünk valamire.

— És orcapofa-pirulás nélkül árulod magad? Szép, okos lány vagy, nincs más lehetőség? Nem szégyelled magad?

— Azt szégyellném, ha nem járnának utánam.

— És lehet ambicionálni?

— Hát mit? Hogy diplomás tanár leszek. Ez manapság olyan természetes. A te

korodban, apa, nagy ügy lehetett, hogy az ácsfiú mérnökké lett. De a mai korban? Olvasd a házassági hirdetéseket. Mennyi hervadó virág kiabál segítségért. Közben a mai lányok életének értelme is az, ami minden korok lányaié volt. Szeretett menyasszonynak, asszonynak lenni, gyerekeket nevelni. Csak az odavezető út más. Mit akarhatok én? Hogy szeressenek, rajongjanak értem.

Szerencsés lány, aki gyerekkorától dédelgetett, fölépített fiúra talál. Szégyelljem magam, hogy korom parancsa szerint élek? Hát tán én kormányozom a felhőket? Ha otthon üldögélek, ha nem mehetek színházba, moziba, beborul nekem. S ha így keresgéljük útjainkat, hidd el, nagy árat fizetünk érte. Azért a kicsi boldog órácskáért. Mennyi csalódással jár az. Fájdalommal. Van fiú, aki egynél többször nem jön. Várom, várom, majd belehalok a remegésbe. Egy telefonra nem méltat. Tán azt sem tudja, minek nevezett abban az egy óra hosszában. Rág bennünk a kétely bögara. Hogy ma mással van, annak sügdos a fülébe, rám se gondol, nem emlékszik a lehetemre, a pillantásomra, kezem melegére. Tudod milyen szomorú annak a sorsa, akit elfelejtene? És olyankor elkezdünk rohanni.

A lányom szava akkora riadalmat vert föl bennem, azt hittem mindjárt megbolondulok. De valami belső rádióadó azt sugározta az eszemnek, hogy Nyíregyházára se menjek. Ott még rakodna a lelkem szénásszekerére néhány villával, pedig így is ropognak alattam a kerekék. Egy ha kifityen, beleborulok az árokba. Azt se kívántam valami nagyon, hogy ideggyógyászatra járjak. Akkor hová?

Az se utolsó mentsvár, ha az embernek élnek a szülei. Ott mindig nyitva az ajtó.

Alig virrad, zörgetek otthon. Mondja anyám, hogy az öreg Karika oda dolgozik a Fikker villán, hat utcával arrébb.

Szanda se volt még egészen ébren, nem érdeklődött, mi szél hajtott haza. Különbösen is tudta, hogy ilyen nyeletlen furkó módjára nagy bajaimban menekülök közéjük. De nem kérdez. Allít. Hogy apám megőrül majd nekem.

Úgy is volt. Lovagolta éppen a házgerincet, két lába belelógott a padlástérbe.

— Héj, öreg Karika, te tündökölsz a magasságokban — rikkantottam föl hozzá.

— Még mindig én vagyok, Kiskarika, válaszolt rögtön az öreg, mint aki éppen rám várt. Mert mi gondok között élnek a szülők? Azoknak, akármilyen messzire járunk tőlük, mindig a szemük előtt lebegünk. És mindig gyerekek vagyunk, akiket olyan természetességgel látnak újra és újra, mintha csak félredolgunkra mentünk volna el közülük.

Föllétrázok hozzá, nadrágja fenekéhez törlí a kezét, ami nagy tisztelet jele, s vassatu mancsába veszi az enyémet.

— Jókor jöttél. Meddig maradsz?

— Tudom is én.

— Akkor tudom én. Maradsz, ameddig befejezzük ezt a manzárdlakást. Rajta matatok már két hónapja, tartok tőle, hogy kirügyeznek a kisgerendák. Lassan haladok.

Lassan ám, gondolom, mert nyolcvanéves fejjel is azt hiszi, húszéves rugók hajtják benne a szerkezetet. Az eszével nem ismeri föl a korát. Ami nem nagy baj. Nem a kalendárium beszél, hanem a bennünk lötyögő életolaj.

Kérdezem tőle, melyik végéről kezdjem a munkát. De ő a ruhámat firtatja. Hogy ebben az úri öltönyben akarok én vele cserepezni? Hogy nem keresünk annyit, amennyiből megmáshíthatom magamon.

Kapom a módlákat, szögezem a cserépléceket. Nem keveredem vitába. De ő oda-kérdez azért.

— Belédharaptak?

— Igen — mondtam, mire fölemelte a szekercéjét. Mutatta, hogy bárkivel szembeereszkedik, a húst is lefaragja róla. Aki belémmar, azzal neki gyúlik meg a baja.

— Ki? — kérdezte dacos kurtasággal.

— Az élet.

Leeresztette szekercéjét.

Az életet nem lehet mestergerenda módjára megfaragni, noha míg létezőnk, örökké egyenesítgetjük. Az élet örökké harapdál bennünket. Meg lehet szokni. Csak amikor nagyobbat szakít, akkor nyögünk egyet. Az életnek nagy tépő fogai vannak. Sok. Nem is szuvasodik. Mindig kapóra áll. De ezt nem vitattuk. Dolgoztunk. Egy idő múlva a földről kiált föl hozzám, egy tarhonyás lábast kínálva.

— Gyere, lökjél te is a kutyának önni!

— Nem bánthatom, annyira nem vagyok még éhes.

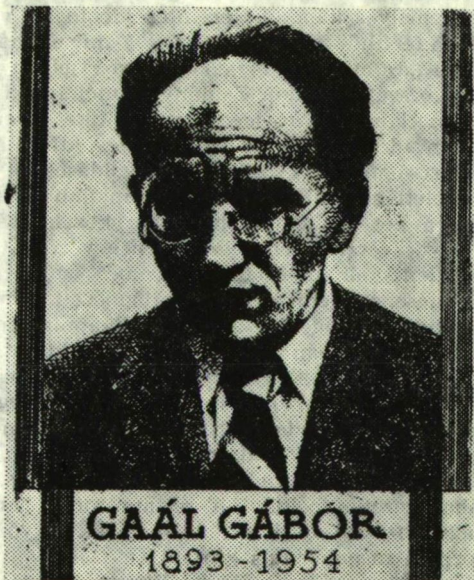
— Gyere, mert legyöngülsz! Tíz ütésre kened helyére a szöveget!

Már akkor megfigyelte, hogy a százas szöveget, amit az ácsok Bercinek titulálnak, nem öt ütéssel küldöm a helyére, ahogy szokás. Hát ő ezt testi gyöngöseségnek vette. Hogy kisasszonyosan kenem.

Délig alig beszéltünk. Léceztem a fölfázott tetőt. A magam gondgubancain babráltam. Az öregék vallomások nélkül is tudják, ha ilyen hirtelen esek közéjük, hát akkor megmártak valahol. Vérzik. A maguk sorsából is tudják, hogy az kifelé nem látszik. De lehetnek reményeim, hogy meggyógyul. Idő kell hozzá.

Elégszer láttam düheiket, fájdalmaikat, hogy is tudnám elfelejteni.

Fiatal házas koromban, első hetesek lehettünk, náluk időztünk pár napot. Egyik hajnalon, míg az asszony szendergett, összeszedtem cipőinket és a ház előtt fényesítettem. Apám épp a kertvégről jött, birkaszarvú erős paprikák az ujjai közé fűzve. Látja az asszony magossarkuját a kezemen, rúgott akkorát a kefése fadobozon dühében, hogy az egész szerkezet a nagykapunál állt meg. Szóban nem tett a témához semmit. De vélekedése benne volt a rúgásban. Kemény reszelt patkó legyél, ne fonatos kalács! Megesznek!

CSEH GUSZTÁV METSZETE